

## MUSA BARAN ÇOCUK OYUNCAKLARI MÜZESİ

Ayşe BARAN TÜRKER<sup>1</sup>

**Cite this article as:**

Baran Türker, Ayşe. (2024). Musa Baran Çocuk Oyuncakları Müzesi. International University Museums Association Platform Journal of Cultural Heritage UNIMUSEUM, 7 (2) İstanbul, Türkiye, 60-67.

### ABSTRACT

#### Musa Baran Musa Baran Children's Toy Museum

This article includes the current content of Musa Baran Children's Toy Museum and the cultural heritage of games played in the past. It covers, Archaeologist Dr. Musa Baran's life, his first exhibition collections, why he established the museum and the importance of children's games for childhood education. The museum, located in Bademler Village of Urla district of Izmir, includes games and artistic activities designed for children who have moved away from games in today's conditions. Positive effect of Musa Baran Children's Toy Museum is also highlighted on childhood education in the article. According Dr. Musa Baran's thought, it is very important, that families and educators should especially use toys in child education from infancy to adolescence. Additionally, his researches on Archeology and Anatolian Culture are also mentioned in this article.

**Keywords:** Musa Baran, Bademler Village, Ancient Toys, Child, Toy Museum

## Giriş

Oyun, çocuğun doğal yapısında var olan bir aşkın sevincidir. Yaşam için ilk eğitim, gelişmek için ilk devinmedir. Aslında yaşam oyunla başlar, oyunla biter. (Baran, 2020, s.13) Oyun ve oyuncakların özellikleri, çağdan çağa ve kültürden kültüre değişiklik gösterse de çocuğun bulunduğu her yerde oyun ve oyuncak bulunması evrenseldir. (Özyürek, 2019, s.107) Çocuklar bir araya geldiklerinde ortak noktaları olan oyunlar ve oyuncaklarla, yabancılık çekmeden anlaşma yoluna giderler. Çünkü oyun hiçbir şekilde çıkar amacı gütmeyen, yarış, eğlence ve de kişilerin oyalanmasına yarayan bir faaliyettir. (Uzun, İmamoğlu, Barut, Ceylan, 2021, s.104) Her nerede olursa olsun, hangi uluştan ya da soydan, karasından, beyazından, kimlerden gelirse gelsinler buluştular mı hemen anlaşılır, oynamaya başlarlar. Dilleri de ayrı olsa oyunları birdir. (Baran, 2020, s.17) Oyunlar, çocukları barışa, birlikteliğe, paylaşımaya yönlendirdiği gibi beyin ve bedensel gelişimlerine de katkı sağlar. Onlar, çocukların erken çağlarındaki öğrenme araçlarıdır.

Oyun ve oyuncuğun geçmişi insanlık tarihi kadar eskidir. (Tuğrul, Öztürk, Özen, Güneş, 2014, s. 2) Yapılan araştırmalar, günümüzde oynanan bazı oyunların iki bin yıllık bir geçmişe dayandığını göstermektedir. (Özyürek, 2019, s.107) Pieter Brueghel'in 16. Yüzyılda yaptığı çocuk oyunları tablosu bizim oynadığımız pek çok oyunu göstermektedir. İ.Ö. 800 yıllarında Homeros bizim oynadığımız oyunlardan söz etmektedir. "Çocuk oyunları evrenseldir." sözünün nedeni de budur. (Baran, 2020, s.19)

Bu makalede nitel araştırma yapılmıştır. Arkeolog Dr. Musa Baran'ın arşivindeki belge ve fotoğraflar kullanılarak Musa Baran'ın hayatına değinilmiş ve oyunların eğitime katkısı hakkındaki çalışmaları belirtilmiştir. Bademler Sanat Köyü adı altında açılan Musa Baran Çocuk Oyuncakları Müzesi ve müzenin kuruluş amacı anlatılmıştır.

## Arkeolog Dr. Musa Baran

Musa Baran 1924 İzmir, Urla, Bademler Köyü doğumludur. İlk ve ortaöğretimi sonrası çeşitli yerlerde görevler almıştır. 1951 yılında İzmir Arkeoloji Müzesi'nde memur olarak yazı işleri yapmak üzere çalışmaya başlamıştır. Musa Baran'ın arşivinden alınan bilgilere göre o tarihlerde

İzmir Kültürpark'a taşınan İzmir Arkeoloji Müzesi'nin dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a anlatılmasında görev almıştır.



**Figür1.** Musa Baran Kültürpark'taki İzmir Arkeoloji Müzesi'ni Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a anlatırken (Fotoğraf: Musa Baran arşivi)

1956 yılına kadar İzmir Arkeoloji Müzesi'nde devam eden memurluk görevi sonrası Arkeolog olmaya karar vermiş ve ailesi ile birlikte İstanbul'a taşınmıştır. 1956-1959 yılları arasında İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde memur olarak çalışmaya devam ederken İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Arkeoloji eğitimini tamamlamıştır. 1959 yılında müdür olarak Efes Antik Kent'e atanmıştır. 1966 yılına kadar Efes'te çalışan Musa Baran, 7 Kasım 1964 tarihinde Efes Müzesi'ni açmıştır.



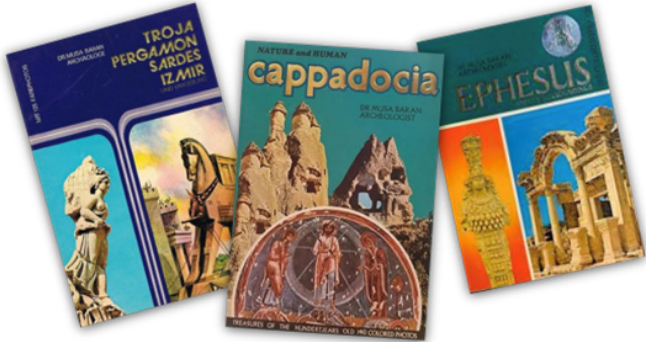
**Figür 2.** Selçuk Efes Müzesi açılışı ve Musa Baran açılış konuşması yaparken, 07 Kasım 1964 (Fotoğraf: Musa Baran arşivi)

Aynı yıllarda Türk Arkeoloji Dergisi'nde "Efes'te St. Jean Basilikası Kazı ve Restorasyon Çalışmaları" adlı çalışması Türk Arkeoloji Dergisi'nde yayınlanmıştır. (Gültekin, Seze, Baran, 1964, s.49-52) 1961-1963 yıllarında İzmir Radyosu'nda her hafta Ege Bölgesi'nde bir turistik yeri tanıttığı radyo konuşmaları olmuştur. 1965 yılın-

da Iserlohn Goethe Enstitüsü'nde Almanca öğrenirken çalışmalarını da sürdürmüştür. Daha sonraki yedi yıl ise İzmir Arkeoloji Müzesi Müdür Yardımcılığı'nda görev almıştır.

1968 yıllarında Antik Çağ çocuk oyuncakları araştırmalarına başlamıştır. Aynı yıllarda Ege Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde Sanat Tarihi dersleri vermiştir. 1964-1973 yılları arasında ise tercüman rehberlere arkeolojik ve mitolojik bilgiler aktarmıştır.

Arkeoloji ve folklor araştırmaları üzerine çeşitli dergilerde makaleleri yayınlanmıştır ve kitapları basılmıştır. "Milet Kılavuzu", "Efes Kılavuzu", "Troya'dan İzmir'e", "Kappadokya", "Meander Vadisi" bilimsel bulguları halka iletmek amacıyla yazdığı farklı dillerde kitaplarıdır. 6-8 Eylül 1971 yılında İstanbul'da yapılan Uluslararası Yunus Emre Semineri'nde "Zamanımızda Batı Anadolu'da Yaşayan Yunusça Deyimler" bildirisini sunmuştur. (Akbank Yayınları, Bildiriler, 1971, s.54-73)



**Figür 3.** Dr. Musa Baran'ın arkeolojik araştırma kitapları (Bademler Köyü Kültür Sanat ve Eğitim Vakfı arşivi)

Çocuk oyunları ve oyuncakları üzerine çalışmalarını 1973 yıllarında kongre ve seminerlerde sunmaya başlamıştır. 24-30 Eylül 1973 yılında Ankara'da gerçekleştirilen I. Uluslararası Türk Folklor Semineri'nde "Folklorde Çocuk Oyunları" bildirisini sunmuştur. (Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, 1973, s.340-346) Aynı yılın Mart ayında ise konusu "Anadolu'da Ana Tanrıça Tasvirleri" olan doktorasını tamamlamıştır. 1974 yılında 10. Uluslararası Klasik Arkeoloji Kongresi'nde sunduğu "Antik Çağ'dan Günümüze Çocuk Oyunları" adlı çalışması Amerika'da Expedition Dergisi'nde yayınlanmıştır. (The Magazine of Archeology /Anthropology, Expedition, 1974, p.21-23) 1977 yılında ise I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi'nde "Çocukların İlk Oyunları" adlı çalışmasını sunmuştur. (Kültür Bakanlığı Milli

Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, 1977, s. 129-142)

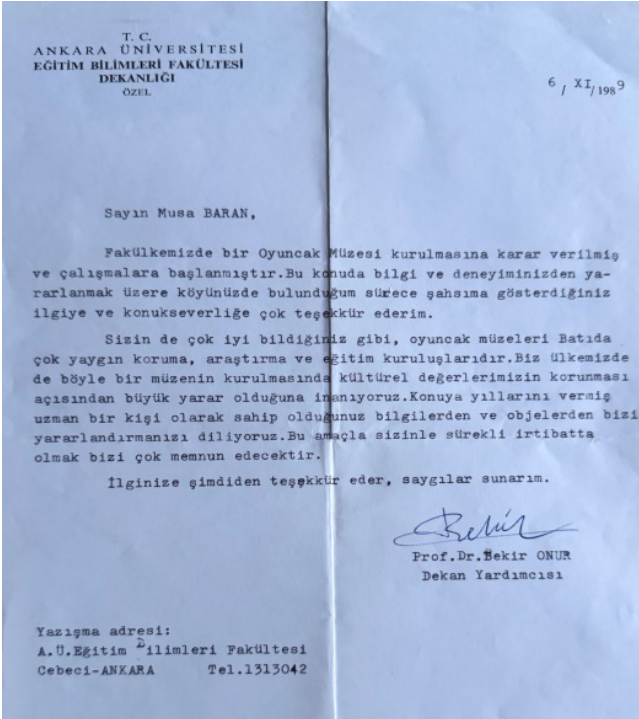
İzmir Arkeoloji Müzesi'nden 1975 yılında emekli olduktan sonra çocuk oyunları üzerine araştırmalarını derinleştirmiştir. 1983 yılında halka açtığı çocuk oyuncakları koleksiyonu pek çok insana örnek olmuştur. Sergisini gezen Prof. Dr. Bekir Onur ve Sunay Akın'ın ziyaretleri, Türkiye'de çocuk oyuncakları müzelerinin yaygınlaşmasını sağlamıştır.



**Figür 4.** Arkeolog Dr. Musa Baran'ın 1981 yılında çocuk oyuncakları koleksiyonunu sergilediği bina. (Fotoğraf: blogkriter.wordpress.com/2019/01/05/kulturel-kesifler-bademler-koyu/)

Arkeolog Dr. Musa Baran, Türkiye'de oyuncak müzesi kurma fikrini hayata geçiren ilk kişidir. Sunay Akın bir yazısında bunu şöyle anlatmıştır: "Oyuncak müzesi denildiğinde öncelikle Arkeolog Dr. Musa Baran anılmalıdır. Musa Baran İzmir'in Bademler köyünde bir oyuncak müzesi kuruyor. Daha doğrusu köydeki çocukların yaptığı oyuncaklarla evinin bir odasında onları sergiliyor. Sonra Prof. Dr. Bekir Onur Ankara Üniversitesi'nde yerli oyuncak tarihi üstüne çalışırken yerli oyuncak üreticilerinin elinde kalan oyuncakları topluyor". (<https://www.seturday.com/set-talks/sunay-akin-gezgin-bir-sair-gezgin-bir-anlatici>) Bekir Onur, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Oyuncak Müzesi'ni 1990 yılında kurarken Musa Baran'ın bilgi ve deneyimlerinden yararlanmıştı. Bekir Onur, bu konudaki teşekkürlerini 6 Eylül 1989 yılında yazmış olduğu teşekkür mektubunda dile getirmiştir.





Figür 5. Prof. Dr. Bekir Onur'un Musa Baran'a teşekkür mektubu (Fotoğraf: Musa Baran arşivi)

Dr. Musa Baran'ın kitabında belirttiği gibi 1983 yılında Bademler Köyü'nde açmış olduğu çocuk oyuncakları müzesindeki oyuncaklar, konar göçerlikten yerleşik düzene geçmiş halk çocuklarının 1970'li yıllarda oynadıkları oyuncaklardı. 1983 yılından itibaren televizyon yapımcıları, araştırmacılar ve ilgililer gelip bu koleksiyondan yararlanmışlardır. (Baran 2020, s.9)

Arkeolog Dr. Musa Baran'ın çocuk oyuncakları ile ilgili ilk kitabı ise Kültür Bakanlığı tarafından 1993 yılında basılmıştır. 2003 yılında Bademler Köyü'nde vefat edene kadar müzesinde anlatımlarına devam etmiştir. Ölümü sonrası Sunay Akın, Bademler Köyü'nü ziyaret etmiş ve "Kule Canbazı" kitabında Musa Baran'a da yer vermiştir. (Akın, 2007, s.120)

**Arkeolog Dr. Musa Baran'ın oyuncak müzesi kurma amacı ve oyunla eğitim üzerine çalışması**  
Musa Baran'ın 1983 yılında yaşama geçirmiş olduğu çocuk oyuncakları müzesini kurmada temel amacı, bu topladığı ve yazarak arşivlediği oyun ve oyuncakların çocuklarda gönül şenliği yaratması, çocukları çocuktan ders aracı olarak kullanılması öğütlediği oyuncaklardan biri, parkların vazgeçilmez oyuncakları tahterevallidir. Kaldırıcın çocuklara tahterevalli ile öğretilmesini, buradan denge konusuna değinilmesini ve tüm bu öğretilerin oynayarak aktarılmasını önermiştir. Çocukların, "Bana bir destek verin, dünyayı yerinden oynatayım" diyen Arşimet'i oynayarak tanıtılmasının daha akılda kalıcı olduğunu belirtmiştir. (Baran, 2021, s.90)

Müzesini oluştururken ve 'Çocuk Oyunları' kitabını yazarken oyunları, gönlü hoş eden, usu geliştiren, bedeni eğiten olmak üzere üç bölümde ele almıştır.



Figür 6. Çeşitli yıllarda Musa Baran'ın çocuk oyuncakları müzesini ziyaret eden gazetecilerin basılmış olan yazıları (Fotoğraf: Musa Baran arşivi)



Yazısında çocukların hiçbir zaman usunu geliştirsin, bedenini eğitsin diyerek oynamadıklarını belirtmiştir. “Onlar oyunlarla farkında olmadan gelişirler. O yüzden sıkılmazlar, bıkmazlar. Çocukları bırakın oynasınlar, kendi dünyalarını yaşasınlar” sözü ile öğretmenlere ve ebeveynlere öğütler vermiştir. (Baran, 2020 s.36,37-192)

Oyunla çocuk eğitimi üzerine çalışmalarını dört bölüme ayırmıştır. Bebeklik dönemi, okul öncesi çağ, okul çağı ve gençlik dönemi olarak ele aldığı çalışmada, çocukların her bir döneminde bedensel ve ussal gelişimi konusundaki görüşlerini ayrı ayrı belirtmiştir. Unutulmaya yüz tutmuş oyuncak ve oyunları yaş dönemlerine göre kuralları ile ele almıştır.

### Musa Baran Çocuk Oyuncakları Müzesi

Musa Baran’ın 1983 yılında açmış olduğu müzedeki oyuncak koleksiyonu, Bademler Sanat Köyü alanı içerisinde inşa edilen Musa Baran Çocuk Oyuncakları Müzesi’ne taşınarak 23 Nisan 2024 tarihinde yeni yerinde tekrar halka açılmıştır.

On yedi dönüm arazi içerisinde yer alan “Bademler Sanat Köyü” içindeki Musa Baran Çocuk Oyuncakları Müzesi’nde, 1970’lerde, Bademler Köyü sokaklarında çocukların bireysel ya da toplu olarak oynadıkları oyunların fotoğrafları da yer almaktadır. Sergilenen tüm fotoğraflar Musa Baran’ın kendisi tarafından 1970 yıllarında çekilmiştir. Koleksiyon ise yine aynı yıllarda çocukların kendi elleri ile yaptığı oyuncaklardır. Çoğu Bademler

**Figür 7.** Bademler Sanat Köyü (Fotoğraf: Bademler Köyü Kültür Sanat ve Eğitim Vakfı arşivi)

Köyü’ne aittir. Ege Bölgesi ve İzmir yöresinden de parçalar vardır. Ayrıca araştırma konusu olan oyunların Antik Çağ oyunları ile karşılaştırması panolar halinde sergilenmektedir.



**Figür 8.** Musa Baran Çocuk Oyuncakları Müzesi (Fotoğraf: [https://www.yapikatalogu.com/proje/kultur-sanat-yapilari-bademler-sanat-koyu-ve-etnografya-muzesi\\_1394](https://www.yapikatalogu.com/proje/kultur-sanat-yapilari-bademler-sanat-koyu-ve-etnografya-muzesi_1394))

Musa Baran Çocuk Oyuncakları Müzesi 2019 yılında faaliyete geçen Bademler Köyü Kültür Sanat ve Eğitim Vakfı’na (BAKSEV) bağlıdır. Musa Baran’ın emekliliği sırasında yazmış olduğu kitapları BAKSEV yayınları tarafından basılmıştır. “Çağlar Boyu Anadolu’nun Görenekleri”, ‘Güzel Doğa’, ‘Şiirsel Öğütler, Ölümsüz Gerçekler’, ‘Halkın Zaman Kavramı’, ‘İnsan Gücü ve Akıl’, ‘Çocuk Oyunları’, ‘Oyunla Çocuk Eğitimi’ kitapları ve ‘Harman Yerleri’ adlı şiir kitabı ise müze mağazada satılmaktadır. Çocuk oyunları kitaplarında bah-





settiği toplamda 300'den fazla oyun ve oyuncak var. Bunlardan 24'ü tekerlemeli, diğerleri ise malzemeli ya da malzemesiz oyunlardır.



**Figür 9.** Dr. Musa Baran'ın BAKSEV yayınları tarafından basılan kitapları (Bademler Köyü Kültür Sanat ve Eğitim Vakfı arşivi)

Musa Baran Çocuk Oyuncakları Müzesi, oyuncağın tarihinin insanlık tarihi kadar eski olduğunu vurgulayan bir müzedir. Antik dönem oyunların 1970 yılları çocuk oyunları ile karşılaştırması fotoğraflar ve anlatımlarla aktarılmaktadır.

**Musa Baran Çocuk Oyuncakları Müzesinin Kuruluş Amacı ve Çocuk Eğitimine Katkıları**  
Günümüzde aileler günü sakin geçirmek adına çocuklarını sanal dünyaya hapsederek, onların oyuncaklarla ve oyunlarla vakit geçirme haklarını elinden almaktadırlar. Bir oyun cenneti olarak faaliyette olan çocuk yuvaları bile akademik hırs odaklarına hızla dönüşme yolundadır. Çocuklara her şeyde birinci olsunlar diye uğraşılan, aceleci bir dönem yaşatılmaktadır. Toplumun zorlaması olarak nitelendirebileceğimiz bu ortamda, çocuklar yetişkinlerin onları kendi amaçları için yönlendirdiğinin bilincinde değiller. (Onur, 2013, s.154) Bunun farkında olarak kurulan Musa Baran Çocuk Oyuncakları Müzesi, teknolojik gelişmelere ve yeniklere açık, çocukların sanatsal faaliyetlere katılabilecekleri bir müze olarak kurulmuştur. Müzede, çocukların ya da ebeveynlerin telefonla kare kod üzerinden oyuncağın tarihsel geçmişini görebileceği bir ortam hazırlanmıştır. Newyork'daki müzede sergilenen bir vazonun üzerindeki figürün, 1970'lerde, Bademler Köyü'nde oynanan oyunla karşılaştırması yapılarak bilgi verilmektedir. İ.Ö. 8. yüzyılın ikinci yarısına ait olan "Aşık Oyunu"nun Güney Doğu Anadolu Bölgesi Kargamış'da bulunmuş bir kabartmada betimlendiği görsel olarak sunulmaktadır. Musa Baran'ın esinlendiği 16. yüzyıldan kalma Pieter Brueghel'in çizdiği "Çocuk Oyunları" tablosu dijital baskısı da sergilenmektedir. Orta alanda çocukların kendi oyuncaklarını yaptıkları atölye masaları mevcuttur. Bu alanda aynı zamanda resim, seramik gibi sanatsal faaliyetlere yer verilmektedir.

**Figür 10.** Müze'de "salıncak oyunu" ile ilgili sergilenen fotoğraflar (Fotoğraf: Musa Baran arşivi)





**Figür 11.** Musa Baran'ın 1970 yıllarında, Bademler Köyü'nde çekmiş olduğu "Aşık Oyunu" ve Hollandalı ressam Peter Brueghel'in tablosundan bir kesit (Fotoğraf: Bademler Kültür Sanat ve Eğitim Vakfı Arşivi)

Çocuklar yakın geçmiş ve Antik Çağ çocuk oyunlarının günümüze taşınması konusunda bilgilendirilmektedir. Müze, kültürel bir mirası korurken çocuklara bilgi kaynağı ve yetişkinlere de nostaljik bir gün geçirme imkanı sunmaktadır.

### Sonuç

Taş, ahşap, kargı, ağaç dalı, aşık kemiği, kil kullanılarak yapılan oyuncaklar Antik Çağ dönemine aitken yakın geçmişte, bu malzemeler kumaş parçalarına, teneke kutulara, tellere ve plastiğe doğru evrilmiştir. Bilim ve teknolojinin gelişimi ile oyuncağın gelişimi arasındaki bağlantı grafiği ise gittikçe artmaktadır. Kırsal kesimlerde yaşayan çocukların oyun araçlarını kendilerinin ürettiği yaratıcı dönemlerden, çocukların kafasını kaldıramadığı sanal oyun dünyasına doğru geçiş yapılmıştır. El yapımı oyun araçlarının yerini fabrikasyon oyuncakların aldığı bu dönemlerde, para verip de alınan oyuncakların bile kullanımı sınırlı olmaya doğru gitmektedir.

Sanal dünya vazgeçilebilecek bir olgu değildir. Ancak dengede kalmaya çalışarak, geçmişle bütünleşen bir beceri içerisinde, kararları onlara bırakarak, çocuklarla birlikte projeler yapmak, onları sanal dünya dışında da aktif hale getirmek gerekmektedir. Bu anlamda, Musa Baran Çocuk Oyuncakları Müzesi, çocukların bedensel ve düşünsel gelişimi için hizmet veren yaşayan bir müze olarak hizmete girmiştir.

Arkeolog Dr. Musa Baran'ın geçmiş dönem çocuk oyunlarının unutulmaması için oluşturduğu koleksiyon müzede sergilenmektedir. Bademler Köyü'nün kültürel mirasının gelecek nesle taşınması ve sürdürülebilirlik anlamında da müze gerekli hizmeti vermektedir. Aynı zamanda müzede bulunan, Dr. Musa Baran'ın yazmış olduğu, konusu oyun ve oyuncakların çocuklara vermiş olduğu değerler ve unutulmaya yüz tutmuş çocuk oyuncakları olan kitaplar ise ebeveyn ve eğitimcilere önemli bir kaynak olacaktır.

## Kaynaklar

- Akın S., (2007), Kule Canbazı, Çınar Yayınları, s.120.
- Baran M. (2020), Çocuk Oyunları, Bademler Kültür Sanat ve Eğitim Vakfı Yayınları, s.13.
- Baran M. (2021), Oyunla Çocuk Eğitimi, Bademler Kültür Sanat Vakfı Yayınları s. 91-92.
- Gültekin H., Seze C., Baran M. (1964), Efes'te St. Jean Basilikası Kazı ve Restorasyon Çalışmaları, Türk Arkeoloji Dergisi, XII-1.
- I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildiri Kitabı (1977), Çocukların İlk Oyunları, Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, s. 129-142.
- I. Uluslararası Türk Folklor Semineri (24-30 Eylül 1973), Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, s.340- 346.
- Onur B. (2013), Müze ve Oyun Kültürü, s.154.
- Özyürek, A. (2019), Yakın Geçmişte Çocukların Oynadıkları Oyun ve Oyuncaklar, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , KOSBED 37, s.107.
- The Magazine of Archeology /Anthropology, Expedition, (1974), Children's Games, p.21-23.
- Tuğrul B., Öztürk H.G., Özen Ş., Güneş G. (2014), Oyunun Üç Kuşaktaki Değişimi, The Journal of Academic Social Science Studies, 27, s.2.
- Uluslararası Yunus Emre Semineri Bildiri Kitabı (6-8 Eylül 1971), Akbank Yayınları, s. 54-73.
- Uzun N.R., İmamoğlu O., Barut Y., Ceylan T. (2021), Eski Çağlarda Çocuk ve Oyun, ROL Spor Bilimleri Dergisi, 2(2): s. 107.